

Podiel cirkvi na sociálnej zodpovednosti štátu

Július Filo

(Valné zhromaždenie Ekumenickej rady cirkví na Slovensku, Nitra 28. marca 2007)

Má sa cirkev podieľať na sociálnom programe štátu? Nesie cirkev zodpovednosť spolu so štátom za zvládnutie sociálnych úloh? Akou mierou sa to deje a na základe akej argumentácie?

Tieto otázky vôbec nie sú vedené akademickou zvedavosťou. Na Slovensku sú takto postavené otázky stále veľmi aktuálne a veľmi konkrétne. Je to tak pre tri skutočnosti.

- Stále žijeme, vďaka Bohu v čase otvorených možností pre činnosť cirkvi. To znamená, že sa cirkvi nemôžu odvolávať na neprajný režim, ak by sa niekto pozastavil nad ich pasivitou.
- Viete, prečo sa Samaritán v svedectve Ježiša Krista mohol stať milosrdným Samaritánom? Túto otázku nám, prekvapeným študentom, na hodine „spoločenských náuk“ postavil vtedajší prof. Andrej Žiak. Jeho odpoveď bola: preto, že mal so sebou oslicu. Sám by zuboženého človeka nevládal odniesť do hostinca. Sociálna zodpovednosť si žiada znalosti, odhodlanie a rozhodnutie viery a nakoniec aj materiálne vybavenie. Sociálne služby sú často drahé a zodpovednosť za ľudí sa nedá zabezpečiť iba občasnou, nepravidelnou pomocou. Hospodárska a odborná náročnosť sociálnych služieb je častým dôvodom preto, že sa cirkvi do nich nepúšťajú.
- Sociálna zodpovednosť cirkvi stále, žiaľ, nie je samozrejmosťou pre mnohých našich členov a možno aj cirkevných predstaviteľov preto, že ich nepokladajú za súčasť základných úloh cirkvi vo svete.

Niekoľko ilustrácií. Spomínam si na rozhovor s bratom farárom, ktorý sa zaoberal otázkou zriadiť dom seniorov. Radil sa so svojím nadriadeným. Rada, ktorú dostal bola stručná: „nezaťažuj zbytočne cirkevný zbor!“ Išlo iste o náročný projekt. Nikto nemal podrobnú predstavu o tom, ako ho zvládnuť. Všetko by to určite predstavovalo enormnú záťaž pre cirkevný zbor a nie iba preň. Stojí takáto námaha za to? Ako by sa prejavila na „duchovnom zdraví“ cirkevného zboru? A aké ovocie by priniesla pre svoje okolie? Prečo nepredpokladať duchovnú mobilizáciu, zosilnenie, nájdenie nového aktuálneho zmyslu pre svoju existenciu cirkevného zboru, ale skôr zaťaženie, ktoré vysilí zbor?

Nejde však iba o dedičstvo pre cirkev nepriaznivého systému, o ktorom tu hovoríme. Pri návšteve vo Švédsku v auguste 2006 som si uvedomil skutočnosť, že dobre fungujúci sociálny štát a prepojenie štátu a cirkvi, ktoré v tejto krajine jestvovalo po stáročia, môže viesť k tomu, že hospodársku a organizačnú zodpovednosť za sociálne služby zabezpečuje naplno štát. Cirkev tieto služby dopĺňa. Deje sa to zvláštnym spôsobom. Cirkev pripravuje diakonov a diakonky a ich dobrovoľných spolupracovníkov, ktorí navštevujú napr. domovy seniorov a poskytujú pastorálnu a duchovnú starostlivosť. Vyzerá na prvý pohľad celkom dobre. Dvere zariadení sú pre cirkev otvorené. Domovy patria do parochiálnej zodpovednosti cirkevných zborov. Návštevy diakonických pracovníkov však sú vzhľadom na iné povinnosti možno raz do týždňa skôr raz za dva týždne v jednom domove. Prakticky majú tieto služby charakter návštev v domácnostiach a vykonávajú sa v cirkevných zboroch popri nich. Dom seniorov v správe cirkvi môže dosiahnuť viac. Môže preniknúť Kristovým duchom preniknutú službu všetkých spolupracovníkov. Samozrejme za cenu celkovej zodpovednosti za chod domova.

Potrebuje cirkev takýto podiel na sociálnej zodpovednosti štátu so všetkým, čo k tomu patrí? Aké dôvody ju k tomu vedú?

Odpoveď na túto otázku chceme hľadať na pozadí viacerých duchovných a vecných súvislostí, uprostred ktorých sa cirkev musí zodpovedne rozhodovať pre svoje konanie.

1. Teologický kontext

Stačí pripomenúť niekoľko základných teologických skutočností, ktoré sa vyjadrujú k pôsobeniu cirkvi vo svete, aby bolo zrejmé, že cirkev a kresťania majú zodpovednosť za ľudí v sociálnej núdzi. Vstup Božieho kráľovstva v Ježišovi Kristovi do sveta sa prejavuje tým, že chromí chodia, slepí vidia, malomocní sú očistení a chudobným sa zvestuje evanjelium. Toto evanjelium pre chudobných znamená v súvisi s cirkvou to, že kresťania sa vedia postarať o núdzných. Robia to ako Kristovi nasledovníci dobrovoľne, ako výsledok ich obdarenia večným životom v Kristovi. V podobenstve o poslednom súde (Mt 25) nám Kristus oznamuje, že našu starostlivosť o hladných smädných, uväznených a cudzincov bude chápať ako službu lásky pre Neho samotného. Nové prikázanie lásky, ktoré nám Kristus dáva, nadväzuje na skúsenosť s Kristovou láskou, ktorú sme prijali. Táto láska dokumentovaná kresťanmi voči trpiacim vo svete má zároveň vnútorný kerygmatický zmysel. Tým že sa orientuje na utrpenie a trpiacich bez ohľadu na to, či patria do vnútorného spoločenstva vedomého Božieho ľudu, stáva sa misijným nástrojom a predbieha často svedectvo slovom o Kristovi, pôvodcu nezištnej obetavej lásky a života

Pri oslavách 60. výročia SLZ vo švédskom meste Lund kardinál Walter Kasper 24. marca 07 vo vedomí tejto spoločnej zodpovednosti kresťanov za svet, poukázal na to, že „Európa potrebuje II. obrátenie k Ježišovi Kristovi. Európsky dom stojí a padá na prebudených kresťanoch.“ Obrátenie ku Kristovi a prebudenie viery, vždy znamenali záujem o núdzných organizovaným, teda zodpovedným spôsobom.

Z týchto teologických dôvodov možno vidieť, že kresťania a cirkev sa nemôžu zrieknuť svojej spoluzodpovednosti za sociálne blaho svojej krajiny. Sociálnu zodpovednosť nemôžu cirkev odsunúť štátu a cirkev majú vzhľadom na svoje poslanie prijať svoj podiel na tejto zodpovednosti.

2. Ekumenický kontext

Pýtať sa trpiaceho na jeho pôvod, aby sme zistili, svoju zodpovednosť pri ňom, je rovnako odsúdeniahodné ako nechota podporiť službu lásky vykonávanú inými ľuďmi a cirkvami. Blížny je ten, kto potrebuje pomoc práve od nás. Nezáleží na tom, či je členom našej rodiny, našej cirkvi, nášho národa. Núdza vytvára naliehavosť, na ktorú treba reagovať. Ten, čo sa prejavil ako milosrdný podľa Božej vôle, bol Samaritán, teda pre vtedajších Židov národný a náboženský cudzinec.

Preto možno tvrdiť, že charitatívna, či diakonická služba má ekumenický charakter. Zároveň možno povedať, že **zodpovednosť kresťanov v sociálnej službe má prirodzene ekumenický charakter**. Je prirodzeným priestorom pre dokazovanie jednoty v Kristovi vo vzťahu k núdznym. Je najprirodzenejším priestorom pre prežívanie jednoty Božích detí v Kristovi. Ústavy diakonickej pomoci, dokazujú a môžu ešte výraznejšie v prípade ubytovaných aj v prípade spolupracovníkov prejavovať túto skutočnosť. Cirkvi majú spoločne podiel na sociálnej zodpovednosti štátu.

3. Historický kontext.

História je učiteľkou života. Stačí malé obzretie do ktoréhokol'vek obdobia cirkevných dejín, ale najmä do prvých troch storočí, alebo pre nás na Slovensku napríklad do 19. a 20. storočia, aby sme pochopili, že zodpovednosť za spoločné dobro prijímali na seba kresťania v každom čase. Pohliadnutie do dejín oživí mnohé odvážne a povzbudivé svedectvá.

Cirkev sa v oveľa náročnejších dobách nezriekala svojho podielu na sociálnej zodpovednosti štátu. Nepýtala sa na to, či jej služby podporí štát svojimi sociálnymi programami a nepýtala sa často ani na to, či ľudia, ktorých prijala do svojich domovov budú mať čím zaplatiť za prijaté služby.

Keď sa dnes z domácich, ubytovaných, členov domova stávajú „klienti“ malo by nám to v cirkvi znieť rovnako cudzo ako znie obviňujúco pre naše uši slovo „klientelizmus“. Kresťania prijímajú trpiacich núdzou ako rovnocenných v Kristovi. Naša služba k nim, aj keď sa deje uprostred spoločnej sociálnej zodpovednosti našej krajiny, je však motivovaná stále v prvom rade ich utrpením a nie dohodou o úhradách za služby.

4. Globálno-spoločenský kontext.

O tom, že máme prijať dobrovoľne svoj podiel na sociálnej zodpovednosti štátu nás presviedča aj pôsobenie cirkví a cirkevných organizácií vo svete. „Action by Churches together (ACT) international“ je jedným takýmto mohutným prejavom spolupráce cirkví vo svete. Vychádzajúc z operačného a organizačného aparátu tohto rozvojového a humanitárneho programu Svetového luteránskeho zväzu sa v spolupráci so Svetovou radou cirkví vytvoril tento program. Cirkev v svetovom meradle nesie dobrovoľne svoju spoluzodpovednosť za svet. Aj to je povzbudením pre nás.

Najnovší misijný dokument SLZ s názvom „Misia v kontexte“ upozorňuje na základe celosvetových skúseností, že „každý systém vlády vtlačá svoju kontextuálnu a ideologickú perspektívu na spoločnosť. Vnucovanie politických ideológií môže umlčať hlasy ľudí, môže ich okradnúť o ich dôstojnosť, posilniť systémové násilie, alebo viesť ku globálnym konfliktom.“ (s 20) Napriek tomuto varovaniu povzbudzuje dokument k aktivite a ku spolupráci v sociálnej oblasti v konkrétnej spoločnosti. Kresťania ako slúžiace spoločenstvo „sú známi tým, že sa angažujú v diakonii spolu so sociálnymi službami, ktoré majú za cieľ predovšetkým riešiť ľudské a spoločenské potreby, ovplyvňovať transformačné procesy v štruktúrach a živote spoločenstiev.“ (s 48)

Podľa Evanjelickej teologickej encyklopédie. (Evangelisches Kirchenlexikon I, 850) sa v súčasnom období stala diakonia popri svojej miestnej zborovej účinnosti aj nástrojom služby cirkvi Ježiša Krista bez geografických obmedzení. Definícia, ktorú tu nachádzame je široká vo svojom skopuse a hlboko teologická vo svojom vnútornom obsahu. Zároveň nás privádza k vzťahu diakonie k jednej nedeliteľnej Božej misii, ktorú majú vykonávať Božie dievky vo svete. „Diakonia je takisto ako misia prejavom života a znakom existencie cirkvi. Ešte nikdy nejestvoval taký široký ekumenický konsenzus v tejto otázke ako dnes. Prispeli k tomu zvlášť sociálne problémy tretieho sveta. Zoči-voči rýchlym sociálnym zlomom v krajinách Afriky, Latinskej Ameriky a Ázie, zoči-voči biede spôsobenej chudobou a utečeneckými vlnami, vykorisťovaním a hladom vystupujú cirkvi spojené v ekumenickom hnutí za cirkev, ktorá je solidárna s chudobnými...“

5. Domáci spoločensko-legislatívny kontext.

Domáci kontext dokazuje, že naša spoločnosť počíta s podielom cirkví na sociálnej zodpovednosti štátu. Je to tak aj na základe právnych predpokladov. Nachádzame ich paralelne v rôznych oblastiach. Vymenujme niektoré z nich vo vedomí, že ich primeranosť a prednosti treba trvale posudzovať a hľadať ich zdokonalenie.

V rámci cirkevných štruktúr na základe zákona 308/1991 môže cirkev zriaďovať účelové zariadenia. Kresťania môžu v rámci občianskej spoločnosti vytvárať organizácie sociálnych služieb. Kresťania môžu vytvárať neziskové organizácie, alebo aj súkromné podnikateľsky zamerané organizácie. Je pozoruhodné, že vo svete s dlhšou históriou slobodnej a konkurenčnej spoločnosti, ako je tomu u nás, sa nakoniec tieto inštitúcie dostávali z vlastníckej zodpovednosti cirkvi, ktorej sa cirkvi vzhľadom na obtiaže pri správe vzdávali a sú prevádzkované alebo aj vlastnené špecializovanými podnikateľskými skupinami v oblasti sociálnych služieb. Podnikateľský charakter je prijateľný za predpokladu, že takto dochádza k rozvíjaniu týchto služieb a že zariadenia ostávajú schopné postarať sa o sociálne odkázaných a nie iba o tých, čo si tieto služby môžu dovoliť.

6. Sociálny kontext a obsah príspevku cirkvi

Cirkvi sa podieľajú na sociálnej zodpovednosti štátu aj preto, že kresťania sú presvedčení, že bez príspevku cirkví, by sociálny program štátu bol ochudobnený o príspevok cirkví. Diakonika vie o propriu (typickej vlastnosti) diakonickej služby cirkvi.

Pýta sa, čím prispievajú cirkvi nezastupiteľne do sociálnych služieb štátu? V čom je zvláštna identita diakonie uprostred iných typov sociálnoangažovaných služieb? V čom je jej nepostrádateľný charakter, ktorý nedokážu napodobniť iné organizácie, hoci by boli akokoľvek dobre technicky pripravené.

Odpoveď na túto otázku slovami Heinza Wagnera (pozri Handbuch der praktischen Theologie, EVA Berlin, časť Diakonik) znie: **proprium diakonie je v obetavom charaktere lásky (podľa vzoru Ježiša Krista) a v bratsko-sesterskom, rodinnom charaktere spoločenstva diakonie.** Spoločenstvo diakonie je spoločenstvo slúžiacich a tých, čo potrebujú služby, pričom sa úžitok zo služby stáva rovnako potešiteľným pre všetkých.

7. Sociálny kontext. Realizácia podielu cirkvi v rámci celku sociálnych služieb štátu.

Keď sa cirkvi dobrovoľne rozhodujú pre prijatie podielu na zodpovednosti za sociálne služby štátu, berú na seba zodpovednosť za zodpovedné zvládnutie svojho príspevku. Čo všetko k tomu patrí? Chcem to aspoň v stručnosti naznačiť, hoci táto téma by si zaslúžila samostatnú odbornú reflexiu.

Kroky, ktoré je potrebné absolvovať sú napr:

1. Skúmanie sociálnych potrieb v návaznosti na sociálne služby štátu (štátnych súkromných, cirkevných...nositeľov služieb) v určenom regióne.
2. Určenie obsahu svojho príspevku vo vzťahu k potrebám spoločnosti, poslaniu cirkvi a darom členov cirkvi.
3. Hľadanie adekvátnych právno-ekonomických foriem svojich služieb.
4. Získavanie partnerov pre realizáciu.

Záver:

O čo nám ide? O zodpovednosť za svoj príspevok, alebo zodpovednosť za celkový úspech sociálnej zodpovednosti krajiny, v ktorej žijeme?

Odpoveď na túto otázku môže pomôcť. Môže pomôcť cirkvám, alebo spoločenstvu kresťanov, ktoré sa rozhoduje pre vstup do nového projektu. Môže dodať odvahu k ceste, ktorá je vždy do určitej miery zahalená tajomstvom.

Vždy ide v prvom rade o konkrétnu zodpovednosť za vlastný (starý, či nový) projekt. Tá sa dá zvládnuť pri zodpovednom zvážení všetkých okolností vtedy, ak prijmeme svoj projekt vierou od Boha ako Jeho vôľu a v modlitbách v spoločenstve prijmeme Jeho poverenie pre tento projekt. Prijatie zodpovednosti za realizáciu ako súčasť Božieho mandátu v rámci jednej Božej misie je nepostrádateľnou súčasťou zodpovedného rozhodovania. Odbornosť posudzovania a odbornosť prípravy nového kroku tým nesmie trpieť.

Vedomie o tom, že sa prijatím nového projektu, teda nového podielu na sociálnej zodpovednosti krajiny, v ktorej ako Boží ľud žijeme, podieľame na celkovej zodpovednosti za zvládnutie sociálnych cieľov krajiny, posilňuje naše rozhodnutie. Boh si praje blaho našej krajiny. Preto nás posielá a zmocňuje pre službu, ktorou sa chce osláviť ako láskavý Otec všetkých.

Literatúra

- Handbuch der praktischen Theologie, EVA Berlin 1978, časť Diakonik
- Evangelisches Kirchenlexikon, Vandenhoeck Ruprecht, I zväzok, Göttingen 1986
- Mission in Context, The Lutheran World Federation 2004

Prof. ThDr. Július Filo, Dr.h.c.

Evanjelická teologická fakulta Univerzity Komenského

Bartókova 8

811 02 Bratislava 1

Recenzovali (peer reviewed by): Doc.ThDr. Ján Grešo; Mgr.Jozef Benka, PhD